

Motion till riksdagen

1989/90:Sf325

av Bo Nilsson m.fl. (s)

Utveckling av ATP-systemet

Den allmänna tillägspensionen (ATP) trädde i funktion 1960 och de första pensionsutbetalningarna gjordes 1963. Vid tidpunkten för införandet av ATP visades stor hänsyn till de personer som inte nådde upp i en intjänandetid om minst 30 år och därmed var berättigade till fullständig ATP. Detta innebar att personer som var födda mellan 1914 och 1923 nådde upp till full ATP, trots att de endast hade möjlighet att tjäna in 20–29 år innan uppnådd pensionsålder. Till detta kom också att personer som var födda 1913 och dessförinnan ned till födelseåret 1896 fick del av ATP enligt en fallande skala från 95 till 10% av fullständig ATP.

Detta har således inneburit att stor hänsyn tagits till personer som egentligen inte skulle ha omfattats av detta försäkringssystem. Det är inte mindre än 28 åldersklasser som efter lägre kriterier fått ta del av ATP-systemet. Sedan har pensionstillskott lämnats som förbättring för de pensionärer som saknar ATP.

Pensionssystemet har således tillförts förbättringar sedan dess införande.

Det finns dock brister i det nuvarande systemet.

Vi får inte glömma att ATP-systemet infördes innan likalönsprincipen för män och kvinnor tillämpades. Det förutsattes att kvinnor inte var berättigade till samma lön som männen hade för motsvarande arbete. Den pension som utbetalades avsåg att trygga den familjeförsörjande mannens ekonomi och detta synsätt har också slagit igenom vid utformningen av änkepensioner och hustrutillägg. I grunden fanns den förutsättningen att makarna skulle komma att ha gemensam ekonomi livet ut.

I dagens samhälle har vi den situationen att kvinnorna förvärvsarbetar i det närmaste i samma utsträckning som män, men kvinnorna arbetar ofta deltid och i låglöneyrken. Detta har sin förklaring i att många kvinnor måste stanna hemma på grund av att barnomsorgen ännu inte byggts ut i tillräcklig omfattning.

Vi kan konstatera att ett stort antal människor får en mycket liten pension, och detta även om de under många år tillhört pensionssystemet. Såsom exempel på denna situation kan nämnas en lågavlönad person inom LO-kollektivet som börjat förvärvsarbete vid 16–17 års ålder och fram till fyllda 65 år, vilket innebär att hon under 48–49 år varit med om att genom sitt förvärvsarbete bidra till ATP-systemet. Och detta trots att kravet för full pension uppfylls redan vid 30 pensionspoängår. Däremot kan en högavlönad

person som kommit ut i förvärvslivet vid 35 års ålder, och då ofta efter en långstudietid, ändå erhålla full ATP.

Vi kan också se att sedan ATP-systemet börjat fungera i hela sin omfattning har männen nästan dubbelt så mycket som kvinnorna i pension, och detta med änkepensionen inkluderad. ATP-pensionen för männen är tre gånger så stor som för kvinnorna, vilket inte bara har sin grund i samhällsstrukturen, utan även i reglerna för poängberäkning. Genom att ett basbelopp räknas av från inkomsten innan den är pensionsgrundande drabbas låginkomsttagarna särskilt.

Som exempel på detta kan vi ta ett deltidsarbetande affärsbiträde med en årslön på 60 000 kr. Hon tjänar in en pensionspoäng, medan den som har en tre gånger så hög årsinkomst erhåller hela fem poäng. Av detta exempel framgår således att båda löntagarna vid de nämnda inkomstnivåerna avstår procentuellt lika mycket av sitt löneutrymme för pensionen, men den som är låglönad får ut en mindre andel av det som betalats in av arbetsgivaren.

Regeln att man måste uppnå 30 intjänandeår för att få full ATP slår särskilt hårt mot kvinnorna, och då speciellt de som kommer att uppnå pensionsåldrarna innan 2000-talet. Det är många kvinnor som påbörjat sitt förvärvsarbete före 1960, men sedan gjort avbrott under intjänandeåren, inte minst beroende på att barnomsorgen inte började byggas ut förrän under 1970-talet.

Den klyfta som finns mellan männens och kvinnornas pensioner kommer att vidgas fram till ett par decennier in på 2000-talet. År 1986 var medelpensionspoängen för män i åldern 55-64 år 4.09 och för kvinnor i samma ålder 2,62. Av dessa faktorer kan ingen närmare bedömning göras av pensionsutfallet, men så mycket står klart att kvinnorna kommer till korta i detta system. Det finns uppgifter om att 10 av 100 män erhåller maximal ATP-pension, medan motsvarande förhållande för kvinnor är 1 av 100.

Det är de många låglönade männen som håller nere medelpoängen för män, och denna grupp missgynnas också av pensionssystemet, eftersom deras pension beräknas på en låg medelpoäng, trots att de bidragit till ATP-systemet under en lång tid. Orsaken till detta är att de gjort en tidig debut i arbetslivet på grund av kort utbildning.

Då vi i dag har ett icke ringa antal personer som trots att de uppnått 30 intjänandeår ändå har en låg genomsnittspoäng vid 65 års ålder, finns det anledning att överväga en särskild kompensation för denna grupp. Det finns vissa länder som redan tillämpar regler som ger denna kompensation.

Vi kan idag konstatera att vi i grunden byggt upp ett bra ATP-system, men vi kan av naturliga skäl se att ett system som varit i funktion under 30 år nu måste vara aktuellt för en total översyn för att klarlägga eventuella behov av justeringar.

Ett första steg borde vara en utredning som redovisar vilket samband som föreligger mellan de inbetalningar som gjorts till systemet i förhållande till den utdelning som lämnats, nivån på de pensioner som lämnats för olika inkomstlagen, samt vilka skillnader som finns i utfallet för män resp. kvinnor.

Hemställan

Mot. 1989/90

Sf325

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär att pensionsberedningen får i uppdrag att göra en utredning av ATP-systemet vad avser sambandet mellan inbetalningar till och utdelning från systemet, pensionsnivåer för olika inkomslägen samt vilka skillnader som föreligger i pensionsnivåer för män resp. kvinnor.

2. att riksdagen hos regeringen begär att en total översyn görs av ATP-systemet i syfte att bl.a. förbättra för de grupper som har många intjänandeår men låg ATP.

Stockholm den 25 januari 1990

Bo Nilsson (s)

Karin Wegestål (s)

Åke Selberg (s)